فصل نهج‌البلاغه

نگاهی گذرا به شرح ابن ابی‌الحدید سومین شرح نهج‌البلاغه

یکی از معروف‌ترین شرح‌های نهج‌البلاغه در بین شیعیان، شرحی است نگاشته عبدالحمید بن هبة‌الله معروف به ابن ابی‌الحدید، عالم معتزلی قرن هفت هجری قمری. این شرح که در ۲۰ جزء نوشته شده به ادعای نویسنده، نخستین شرح مفصل نهج‌البلاغه پس از شرح مختصر قطب راوندی است.

بر اساس تحقیق محققان می‌توان آن را سومین شرح نهج‌البلاغه دانست. این شرح به دلیل جایگاه‌ویژه‌ای که دارد باره‌ا در شکل‌های مختلف و از سوی ناشران متعدد منتشر شده و مشهورترین چاپ آن نسخه‌ای است که با تحقیقات محمد ابوالفضل ابراهیم همراه شده است.

ابن ابی‌الحدید در مقدمه خود تصریح می‌کند شرح نهج‌البلاغه کار هر عالمی نیست. بر این اساس کتاب خود را مورد اقبال شیعیان قرار داده، نگاه انتقادی او به عنوان یک عالم اهل سنت به صحابه سرشناس است؛ گذشته از اینکه ابن ابی‌الحدید شخصیتی است که در نگرش کلامی گرایش معتزلی دارد و شیعیان امامیه در برهه‌ای نسبتاً طولانی همراهی فراوانی با اهل اعتزال داشته‌اند و تأثیرات نگاه اعتزالی در کلام امروز شیعه نیز خود را نشان می‌دهد. ابن ابی‌الحدید پیش از آنکه شرح خطبه‌ها را آغاز کند نخست مقدمه‌ای به سه مطلب کلی نوشته است. زندگی و فضائل امیرالمؤمنین(ع) و زندگی نامه سید رضی دو بخش آن است و یک بخش هم گزارش نظرات معتزله درباره امامت، تفضیل، اهل بغی و خوارج است، نویسنده در همان صفحات نخستین، موضع خود را نسبت به دو مسئله از مهم‌ترین اختلافات مذاهب بزرگ اسلامی مشخص و تأکید کرده علی را از سایر خلفا و صحابه افضل می‌داند، با این حال از نظر او خلافت نه منصوص، بلکه ناشی از انتخاب است.

با تکیه بر علوم مختلف ادبی، تاریخی، فقهی، کلامی و حتی انساب سامان می‌دهد. شارح، کلمات مشکل متن را توضیح می‌دهد و گزارشگر بسیاری از حوادث دوران خود از جمله حمله مغول نیز هست چنان‌که برخی این شرح را جزو منابع تاریخی برای مطالعه آن دوران برشمرده‌اند.

می‌توان گفت آنچه شرح ابن ابی‌الحدید بر نهج‌البلاغه را از سایر شرح‌ها متمایز می‌کند و حتی نخست مقدمه‌های او، نگاه انتقادی او به عنوان یک عالم اهل سنت به صحابه سرشناس است؛ گذشته از اینکه ابن ابی‌الحدید شخصیتی است که در نگرش کلامی گرایش معتزلی دارد و شیعیان امامیه در برهه‌ای نسبتاً طولانی همراهی فراوانی با اهل اعتزال داشته‌اند و تأثیرات نگاه اعتزالی در کلام امروز شیعه نیز خود را نشان می‌دهد. ابن ابی‌الحدید پیش از آنکه شرح خطبه‌ها را آغاز کند نخست مقدمه‌ای به سه مطلب کلی نوشته است. زندگی و فضائل امیرالمؤمنین(ع) و زندگی نامه سید رضی دو بخش آن است و یک بخش هم گزارش نظرات معتزله درباره امامت، تفضیل، اهل بغی و خوارج است، نویسنده در همان صفحات نخستین، موضع خود را نسبت به دو مسئله از مهم‌ترین اختلافات مذاهب بزرگ اسلامی مشخص و تأکید کرده علی را از سایر خلفا و صحابه افضل می‌داند، با این حال از نظر او خلافت نه منصوص، بلکه ناشی از انتخاب است.

او در متن کتاب بارها امام علی را با وصف امیرالمؤمنین و دعای علیه‌السلام یاد می‌کند. خروج کنندگان بر علی در جمل و صفین را اهل دوزخ معرفی می‌کند به جز سه نفر که معتقد است ایشان نیز از توبه نکرده بودند به دلیل بغی بر امام همین حکم را داشتند.

این مواضع سبب شده برخی از عالمان اهل سنت ابن ابی‌الحدید را نه سنی بلکه یک شیعه غالی بدانند چرا که پذیرش او به عنوان یک عالم اهل سنت بسیاری از نقدهای شیعیان بر ایشان را موجه می‌کند. با این حال از آنجا که نویسنده شیعه و امامی نیست گاه سخنانی بر قلم رانده که عالمان شیعه آن را نسنیده و بدان پاسخ داده‌اند. مثل اینکه ایمان ابوطالب را نه رد نه قبول می‌کند و در شهادت حضرت زهرا(س) تردید می‌کند و یا خلافت خلفای نخست را تأیید می‌کند.

احمد بن طاووس برادر سید بن طاووس معروف، یوسف بحرانی فقیه قرن دوازدهم و بلادی عالم قرن چهاردهم کتاب‌هایی در نقد و رد شرح ابن ابی الحدید نوشته‌اند.

شرح نهج‌البلاغه ابن ابی‌الحدید به فارسی ترجمه شده و منبع بسیاری از مقالات علمی و پژوهشی درباره موضوعات مرتبط به امام علی(ع) و نهج‌البلاغه است.

تازه‌های نشر

بازخوانی فضائل ماه مبارک رمضان در خطبه شعبانیه

پیامبر(ص) به گزارش رواق، کتاب «فضیلت ماه مبارک رمضان در خطبه شعبانیه پیامبر(ص)» اثر حسین اسماعیلی به همت مؤسسه بوستان کتاب در ۱۶۰ صفحه منتشر شد. پیامبر اکرم(ص) در جمعه آخر ماه شعبان در فضیلت ماه مبارک رمضان بیاناتی ایراد فرمودند و بر مغفرت الهی و شأن فرد روزگار تأکید کردند، چنان که گفتند: در این ماه نفس‌ها و خواب شما عبادت است. پیامبر(ص) ویژگی‌های فراوانی را در این ماه یاد آوری می‌فرمایند، از جمله اینکه تلاوت یک آیه قرآن معادل یک ختم قرآن محسوب می‌شود، درهای جهنم به روی بندگان بسته می‌شود و شیطان‌ها در غل و زنجیر خواهند بود. اثر حاضر شرح و تفسیر این خطبه در خشان است. نویسنده در ابتدای این اثر به چرایی نامیدن ماه رمضان به عنوان ماه خدا از زبان پیامبر(ص) می‌پردازد و پس از تبیین ماه‌های ماه رمضان و تعریف رحمت، اسباب رحمت الهی را تشریح نموده و به آمادگی برای چنین میهمانی‌ای اشاره دارد. شرایط و آداب دعا، اوقات دعا کردن و زمان‌ها و مکان‌های به اجابت برای استجابت دعا از دیگر مباحثی است که در این اثر بدان پرداخته شده است. بخش دیگری از کتاب به روزه اختصاص دارد و علاوه بر تبیین اقسام، مراتب و فواید روزه، قرآن از نگاه روایات و از دیدگاه بیگانگان بررسی شده و در ادامه، فضیلت و پاداش خواندن قرآن کریم مورد اشاره قرار گرفته است. سپس ضمن تشریح ناه‌های روز قیامت، ادله اثبات معاد نیز مطرح شده است. در این اثر ضمن تبیین چیستی صدقه؛ فواید، آفات و شرایط صدقه و اتفاق کردن بررسی و به فضیلت آن در ایام و ساعات مخصوص نیز اشاره شده است. همچنین صله رحم و پیوند با خویشاوندان از دیدگاه روایات مورد بررسی قرار گرفته و بعضی از فواید آن تشریح و به قطع صله رحم و ضررهای آن نیز اشاره شده است. در ادامه ضمن بیان چیزهایی که گوش دادن به آن حرام است، به روایات در مذمت غیبت پرداخته و سپس مستثنیات غیبت، کفاره غیبت کردن، عوامل غیبت کردن و فرق غیبت و تهمت بررسی شده است. گناه و آثار شوم آن، توبه از دیدگاه آیات و روایات، بلند کردن دست‌ها وقت دعا، آیات استغفار، مراتب و انواع استغفار، سجده از دیدگاه قرآن و روایات، وقت سجده شکر و روش آن، نماز از دیدگاه قرآن و روایات، کیفیت صلوات و چیستی از دیگر مباحثی بوده که در این اثر بدان پرداخته شده است.

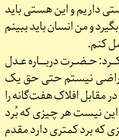

استمرار عبادت دلیل دستیابی به سعادت است.

نیم نگاه

تگاهی به نقش مساجد
در فرهنگ‌سازی و تربیت جوانان و نوجوانان قرآنی

مسجد قرآنی

khamenei.ir | مسجد خانه مؤمنان، محل عبادت و نیایش، مکانی برای انتقال معارف اسلامی، محل تبیین احکام و مفاهیم اسلامی و جایی برای حل مشکلات و معضلات جامعه است. نهادی که نقشی محوری در تحولات اسلامی از صدر اسلام تاکنون داشته است؛ مسجد چه در زمان نبی مکرم و چه در زمان امیرالمؤمنین(ع) و در دوره‌های بعد تا امروز همواره محل تربیت و رویش نیروهای مؤمن و موحد بوده و در دوره‌ها و فرهنگ‌های مختلف بومی با انگارذاری‌های متنوع و شگرف نقش آفرینی کرده است. مسجد مرکز همه تصمیم‌گیری‌های مهم و کارهای بزرگ بوده و همواره مساجد در طول تاریخ فرهنگ‌ساز و جریان‌ساز و مکانی برای گسترش معنویت در جامعه بوده‌اند. «خانه خدا و خانه مردم؛ خلوت اُنس با خدا و جلوت حشر با مردم». کانون ذکر و معراج معنوی و عرصه علم و جهاد و تدبیر دنیوی؛ جایگاه عبادت و پایگاه سیاست، دو گانه‌های به هم‌پیوسته‌ای است که تصویر مسجد اسلامی و فاصله آن با عبادتگاه‌های رایج ادیان دیگر را نمایان می‌سازد.

■ از محراب عبادت تا میان‌داری در جهاد

مسجد محل ذکر و یاد خدا و از سوی دیگر محلی برای تدبیر مسائل اجتماعی از خاستگاه دینی است. مسجد به‌عنوان ابتکار ناب اسلام، هیچ‌گاه در جوامع اسلامی، اصالت و ارزش خود را از دست نداده و نمی‌دهد؛ این گونه نیست که تاریخ مصرفی داشته باشد و روزگارش به سر آید. در هر جامعه‌ای از مسجد و اهمیت راهبردی مسجد غفلت شود، آن جامعه ضرر خواهد کرد و عقب خواهد رفت. در تاریخ معاصر ایران هنین مساجد بوده‌اند که پایگاه روشنگری و ترویج افکار صحیح اسلامی و ضدطاغوتی بوده‌اند؛ همین مساجد بودند که مردم را هَمدل و همصدا علیه استکبار و استبداد شاهنشاهی کردند. مردم مؤمن انقلابی که براساس آموزه‌های ضداستکباری و ظلم‌ستیزانه قرآنی، با هدف تحقق حکومت بدون کار یکدیگر قرار داشتند و نبض مبارزه در هر محله را در دست می‌گرفتند و مبارزه گسترده و فراگیر با رژیم پهلوی را رسیدن به پیروزی انقلاب اسلامی ادامه دادند، مساجد را به پایگاه مبارزه تبدیل کردند. در دوران جنگ تحمیلی نیز نهاد مسجد با نقش‌آفرینی مؤثر، محلی برای اعزام و پشتیبانی از رزمندگان دفاع مقدس شد. فرهنگ جاری توحیدی مسجد، هیچ‌گاه متوقف نشده و مساجد در طول سال‌های گذشته در عرصه‌های کمک‌های مؤمنانه و دست‌گیری از اقشار ضعیف، خدمات اجتماعی، تربیت و آموزش نیروی انسانی و فرهنگ سازی، خدمات متنوعی انجام داده‌اند. همین تجربه سال‌های گذشته در دوران شیوع بیماری کرونا نشان می‌دهد چگونه مساجد در میان معرکه‌ها ایستاده و هرگاه هجوم یا خطر یا تنگنایی در جامعه حس شده، به سرعت به میان‌دار حرکت جهادی مبدل شده است.

■ نسخه هدایت زندگی فردی و اجتماعی

اسلام دینی است که خود را در گوشه عبادتگاه‌ها در بعد زندگی فردی انسان محدود نکرده است. از منظر قرآن، تمامی صحنه‌های مختلف زندگی انسان آورده‌گاه حق و باطل است و انسان باید با تمسک به قرآن و دستورات دینی، با بصیرت وظیفه خود را تشخیص دهد. در زیست مؤمنانه همان گونه که مسجد دارای ابعاد دنیوی و اخروی است، قرآن کریم نیز دارای وجوه متفاوت اما مرتبط با زندگی انسان است؛ «قرآن صرفاً معطوف به انس فردی افراد و مناجاتشان با پروردگار نیست بلکه جامعه مأنوس با قرآن در همه جهات فردی، خانوادگی، اجتماعی و حتی سیاسی رشد خواهد کرد.» ۱۳۹۹/۰۳/۰۶

از این منظر قرآن به یک بخش محدود از زندگی بشر اختصاص ندارد، بلکه «هدایت قرآنی، مربوط به همه گستره عظیم زندگی بشر است؛ یعنی این جور نیست که قرآن در یک بخشی انسان را هدایت کند و در یک بخش دیگری از موارد مورد نیاز بشر و زندگی بشر، انسان را مهمل بگذارد و بی‌اعتنا عبور کند»، نه، قرآن مشرف به همه گوشه و کنارهای صحنه زندگی و میدان حضور بشر است.» ۱۴۰۰/۰۱/۲۵

■ مسجد محل رونق معنوی محله

بدون شک برای گسترش فرهنگ قرآنی در جامعه، انجام کارهای تشکیلاتی و استفاده از شبکه وسیع مساجد که به شکل بومی و محلی و به صورت خودجوش فعالیت می‌کنند از مهم‌ترین کارهاست. دست‌اندرکاران مساجد و نیروهای مؤمن با برنامه‌ریزی، نوآوری و تلاش مضاعف می‌توانند در مسیر فرآنی شدن جامعه قدم‌های مهمی بردارند. «در زمینه فعالیت‌های قرآنی، خب کارهای خیلی خوبی شده؛ لکن این‌ها کافی نیست؛ ما به تلاش‌های بیشتری احتیاج داریم. یکی از پیشنهادهایی که به ما شد و کار درستی است و من مطرح می‌کنم و شماها هم کردام که می‌توانید انجام بدهید، این است که مساجد یک محل حالا مثلاً در تهران، مساجد فلان بخش از تهران که سه تا، چهار تا، پنج تا مسجد است هر کدام از این‌ها یک پایگاه قرآنی باشند و با هم ارتباط داشته باشند؛ این‌ها بروند به مهمانی آن‌ها، آن‌ها بیایند به جلسه این‌ها؛ با هم مسابقه بدهند.» ۱۴۰۱/۰۱/۱۴ حضور مجتمع مؤمنان در مساجد و برنامه‌ریزی تربیتی و تشکیلاتی با محوریت قرآن کریم در شکل‌های گوناگون جلسات قرائت و تلاوت، تفسیر، حفظ و برگزاری برنامه‌های همچون مسابقات قرآنی که منجر به تشویق نوجوان و جوانان و ایجاد انگیزه و شور می‌شود می‌تواند رونقی معنوی به محلات هر شهر و روستا بدهد و عطر قرآن هر گوی برزن و فضای معنوی کشور را معطر سازد.

■ هر مسجد یک پایگاه قرآنی

مسجد به عنوان پایگاهی برای تواصی به حق و رشد و تعالی معنوی، همواره محل تربیت نسل‌های مؤمن بوده است. ظرفیتی که اگر به‌درستی به‌کار گرفته شود می‌تواند به‌بهترین محل برای تربیت و رشد نوجوان و جوان باشد، جوان را با فرهنگ قرآنی تربیت کرده و دستورات قرآنی را در وجودش نهادینه نماید. همکاری ائمه جماعات، هیئت امنای مساجد، پایگاه‌های بسیج، هیئت‌ها و کانون‌های فرهنگی و هنری مساجد و مراکز دخیل در هر مسجدی، در فعال‌سازی این ظرفیت‌ها نقش مهم و اثرگذاری خواهد داشت. علاوه بر فعال بودن هر مسجد، یکی ازکارهای مهم دیگر شکل‌گرفتن شبکه مساجد محلات و همکاری و تعامل آن‌ها با یکدیگر است؛ ارتباطی که به ترویج فرهنگ قرآنی کمک می‌کند. این موضوع از آنجایی دارای اهمیت مضاعف می‌شود که رهبر انقلاب، راهکار تحقق هدف تربیت ۱۰ میلیون حافظ قرآن را از مسیر تقش‌آفرینی مساجد می‌بینند؛ «جوان‌های ما باید وارد عرصه قرآن‌خوانی، به‌خصوص حفظ قرآن بشوند که ما حب حافظ [قرآن] زیاد لازم داریم؛ من چند سال پیش هم عرض کردم؛ تلاش‌هایی هم شده منتها هنوز آنجا خیلی فاصله داریم. اگر بخواهید آن ۱۰ میلیون را تأمین بکنید، راهش این است که نوجوان‌های ما وارد وادی قرآن بشوند؛ نوجوان که وارد شد حفظ آسان می‌شود؛ راهش هم این است که در مساجد این کار اتفاق بیفتد؛ هر مسجدی یک پایگاه قرآنی بشود؛ مساجد این محل با همدیگر ارتباط داشته باشند، همکاری داشته باشند؛ استادیشان این‌ها را با هم آشنا کنند.» ۱۴۰/۰/۱۴

پایان نیست سنگر است و امروز مساجد با توجه به نرم‌افزار فکری و فرهنگی اصیل اسلامی که برگرفته از قرآن است می‌توانند در میانه هجمه جنگ ترکیبی دشمن، نوجوان و جوان را بازلال معارف اسلامی آشنا و با تلاشی از جنس جهاد تبیین، شبهات و هجمه‌های دشمنان را خنثی و نسل جوان را برای نقش آفرینی در مسیر انقلاب آماده کنند. مساجد و برنامه‌ریزی تربیتی و تشکیلاتی با محوریت قرآن کریم در شکل‌های گوناگون جلسات قرائت و تلاوت، تفسیر، حفظ و برگزاری برنامه‌های همچون مسابقات قرآنی که منجر به تشویق نوجوان و جوانان و ایجاد انگیزه و شور می‌شود می‌تواند رونقی معنوی به محلات هر شهر و روستا بدهد و عطر قرآن هر گوی برزن و فضای معنوی کشور را معطر سازد.

■ رویکرد کتاب معاد با کتاب طرح کلی اندیشه اسلامی قرابت و نزدیکی دارد

قائمی‌راد گفت: یکی از چالش‌ها این بود که اگر رهبری بنا داشتند در این خصوص سخنرانی کنند و مطالب را ارائه دهند، قطعاً ظرافت و انسجام بهتری خواهد داشت و دوم اینکه در بحث معاد مباحث رهبر انقلاب همانند مباحث ایشان در خصوص سیره معصومین(ع) پُرحجم نبود تا بتوانیم همه نکات و مباحث را با یکدیگر است؛ ارتباطی که به ترویج فرهنگ قرآنی کمک می‌کند. این موضوع از آنجایی دارای اهمیت مضاعف می‌شود که رهبر انقلاب، راهکار تحقق هدف تربیت ۱۰ میلیون حافظ قرآن را از مسیر تقش‌آفرینی مساجد می‌بینند؛ «جوان‌های ما باید وارد عرصه قرآن‌خوانی، به‌خصوص حفظ قرآن بشوند که ما حب حافظ [قرآن] زیاد لازم داریم؛ من چند سال پیش هم عرض کردم؛ تلاش‌هایی هم شده منتها هنوز آنجا خیلی فاصله داریم. اگر بخواهید آن ۱۰ میلیون را تأمین بکنید، راهش این است که نوجوان‌های ما وارد وادی قرآن بشوند؛ نوجوان که وارد شد حفظ آسان می‌شود؛ راهش هم این است که در مساجد این کار اتفاق بیفتد؛ هر مسجدی یک پایگاه قرآنی بشود؛ مساجد این محل با همدیگر ارتباط داشته باشند، همکاری داشته باشند؛ استادیشان این‌ها را با هم آشنا کنند.» ۱۴۰/۰/۱۴

پایان نیست سنگر است و امروز مساجد با توجه به نرم‌افزار فکری و فرهنگی اصیل اسلامی که برگرفته از قرآن است می‌توانند در میانه هجمه جنگ ترکیبی دشمن، نوجوان و جوان را بازلال معارف اسلامی آشنا و با تلاشی از جنس جهاد تبیین، شبهات و هجمه‌های دشمنان را خنثی و نسل جوان را برای نقش آفرینی در مسیر انقلاب آماده کنند. مساجد، فعالیت جهادی و خستگی‌ناپذیر نیروهای مؤمن، حرکت برنامه‌ریزی شده و همکاری و مشارکت مؤمنان امکان‌پذیر نخواهد بود.

■ کتاب «معاد» نقص «طرح کلی اندیشه اسلامی» را پوشش می‌دهد

محمد قائمی‌راد از مؤلفان این کتاب با اشاره به اینکه تألیف این اثر براساس دغدغه جمعی از پژوهشگران که به مطالعه و تدریس کتاب طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن می‌پردازند، صورت گرفت زیرا هر انقلاب در تدریس مباحث این کتاب در مسجد امام حسین مجتبی(ع) طی ایام ماه رمضان، اعلام می‌کنند بعد تر در بحث معاد، سخنانی را مطرح خواهند کرد که البته فرصت نمی‌شود. بنابراین این دغدغه وجود داشت، بحث معاد نقش کتاب طرح کلی است.

وی افزود: انگیزه‌ما این بود که جمع‌آوری و گردآوری مباحث رهبری در خصوص معاد و انتشار آن در قالب یک کتاب، بهانه و زمینه‌ای برای بحث کردن درخصوص این موضوع خواهد شد. رویکرد ما این بود اگر رهبر معظم انقلاب بنا داشته باشند در خصوص معاد یا هر موضوع دیگری همان روند مباحثی را مطرح می‌کنند که از نظر اجتماعی، سیاسی و تمدنی، امروز هم پس از تجربه نیم قرن از انقلاب اسلامی، قابل عرضه است و این بسیار قابل توجه و جالب بود.

■ ارائه طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن نشان‌دهنده اشراف قرآنی رهبری است

پناهیان با اشاره به ویژگی‌های اندیشه‌ای آیت‌الله خامنه‌ای گفت: ایشان شخصیتی دارای تفکر قرآنی است. ممکن است عالمانی داشته باشیم که به قرآن کریم پرداخته باشند یا ارتباط نداشته باشند اما تفکر رهبری تحت تأثیر آیات قرآن است. در تفسیر المیزان زمانی که دیدگاه‌های علامه طباطبایی را مشاهده می‌کنید شاهد تحت تأثیر آیات قرآن بودن نظریات ایشان هستید و این طبیعی است، زیرا او مفسر است و از زاویه قرآن به مسائل نگاه می‌کند؛ اما رهبر انقلاب با اینکه هیچ‌گاه فرصت نداشته‌اند در کسوت مفسر قرآن ظاهر شوند و تفسیر قرآن کامل برای ما ارائه نداده‌اند، قرآنی بودن اندیشه ایشان در مباحثشان کاملاً مشهود است. موضوع طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن به اشراف ایشان به آیات قرآن اشاره دارد.

این سخنران مذهبی با بیان اینکه این اقدام مهمی است که فردی بگوید در قرآن این موضوعات کنار هم این گونه دیده شدند و طرح کلی اندیشه اسلامی را ترسیم کند و نشان‌دهنده اشراف او است، گفت: در تابستان سال ۵۸ که رهبری نه امام جمعه تهران و نه رهبر انقلاب بودند، این مباحث را مطرح کردند و من آن زمان نوجوان بودم. معلم ما که کتب شهید مطهری را به ما درس می‌داد به عنوان خبره و نکته جالب به بیانات رهبری در این زمینه اشاره کرد. من اندیشه اسلامی را رعایت کنند و به طور مثال در فصل اول تناظر ایمان آگاهانه و ایمان متعهدانه در مباحث معاد هم مطرح شده است. یکی از منابع ما مباحث تفسیری رهبری بود که شاید در این مباحث ایشان یک کلمه یا اسم را در تفسیر ترتیبی خود باز می‌کنند اما چون در طرح کلی این شیوه نبود، از آن‌ها صرف‌نظر کردیم.

■ رهبری از یک ثبات دیدگاهی در پیش و پس از انقلاب برخوردار هستند

حجت‌الاسلام علیرضا پناهیان، استاد حوزه و دانشگاه در این مراسم ضمن قدردانی از تلاش مؤلفان جوان این کتاب که به جمع‌آوری بیانات و دیدگاه‌های رهبری اهتمام ورزیدند، اظهار کرد: با این کتاب نقص موضوعی کتاب طرح کلی اندیشه اسلامی که رهبر معظم هم وعده داده بودند پوشش داده می‌شود و هم این نکته جالب مشهود می‌شود که وقتی مباحث این کتاب که برگرفته از بیانات رهبری پس از انقلاب اسلامی است را بررسی می‌کنیم شاهد یک هماهنگی و هارمونی با مباحث ایشان در موضوعات دیگر پیش از انقلاب اسلامی هستیم. این ثبات در دیدگاه و ساختار، نشان‌دهنده یک فکر عمیق و برخورداری از حکمت در نظریات ایشان در زمینه تفسیر آیات قرآن است.

■ ثبات نظری و اندیشه رهبری نشان‌دهنده ایستایی نیست!

وی افزود: این هماهنگی میان فرمایشات بعد و قبل از انقلاب ایشان، نشان‌دهنده ایستایی اندیشه ایشان نیست بلکه نشان‌دهنده پیشتازی نظرات ایشان در قبل از انقلاب است؛ یک طلبه ۳۰ ساله مباحثی را مطرح می‌کند که از نظر اجتماعی، سیاسی و تمدنی، امروز هم پس از تجربه نیم قرن از انقلاب اسلامی، قابل عرضه است و این بسیار قابل توجه و جالب است.

■ نگاه سه‌جانبه رهبر معظم انقلاب به مفاهیم دینی

پناهیان با اشاره به اینکه ویژگی دیگر اندیشه رهبر انقلاب غیر از گرانی و ساختارمند بودن، برخورداری از نگاه اجتماعی، سیاسی و تمدنی است که هر سه این‌ها را در مواجهه با مفاهیم دینی و تفسیر قرآن و برداشت‌های ایشان از آیات قرآن می‌توانید ببینید، گفت: این گونه نگاه کردن به مفاهیم دینی را می‌توان در برخی از اندیشمندان معاصر مشاهده کرد. بسیاری سؤال می‌کنند اگر نخواهیم بیگانگان بررسی شود و در ادامه، فضیلت و معرفی می‌کنم.

■ اندیشمندانی که نگاه فردی به اسلام ندارند!

این سخنران مذهبی گفت: نخستین شخصیتی که در تاریخ معاصر دارای این سه نگاه اجتماعی، سیاسی و تمدنی است، آیت‌الله شاه‌آبادی است که عرفان امام خمینی(ره) است. ایشان شاگردی همچون امام خمینی می‌کند که برخوردار از این نگاه در آثار و بیانات خود هستند. امام خمینی(ره) در کتاب ولایت فقیه خود و در تمام سخنرانی‌ها و رهنمودها و رهبری‌هایی که انجام دادند از چنین نگاهی برخوردار هستند و اسلام را امر فردی نمی‌بینند.

وی با اشاره به اینکه یکی دیگر از علمای برجسته که چنین نگاهی به اسلام دارد، شهید صدر است که فوق‌العادگی بالایی در تفسیر آیات قرآن و تحلیل مفاهیم دینی باتوجه به ابعاد اجتماعی، سیاسی و تمدنی دارد. برخی می‌توانند تحلیل سیاسی کنند اما در زمینه اجتماعی و تمدنی تسلط ندارند و نمی‌توان از بیانات آنان چشم‌انداز نورانی و تمدنی بدست آورد و برعکس؛ اما از کسانی نام می‌برم که به هرسه این موارد توأم تسلط دارند.

■ هماهنگی جالب نگاه رهبر معظم انقلاب و شهید صدر در نحوه تحلیل مفاهیم دینی

پناهیان ادامه داد: شاید آیت‌الله خامنه‌ای که اثر طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن ایشان تقریباً معاصر با دوران شهید صدر بوده به آثار ایشان دسترسی نداشتند اما آثار بررسی کنید شاهد هماهنگی میان دو نگاه در نحوه تحلیل مفاهیم دینی هستید. این امری نادر است و اصلاً سابقه ندارد علما نگاه مشابهی داشته باشند.

این سخنران مذهبی گفت: اندیشمند دیگری که نگاه اجتماعی، سیاسی و تمدنی به قرآن دارند، علامه طباطبایی است. برخی فرمایشات ایشان به این دلیل که روی قرآن وقت گذاشته است، می‌توانند به ما کمک کنند تا صلابت مطالب طرح کلی اندیشه اسلامی را درک کنیم. زمانی که آثار و بیانات اندیشمندی رل که ذیل آیات قرآن نظرات خود را منتشر کرده و آیات قرآن را با روش آنکه به آیه تفسیر کرده بررسی می‌کنیم و سپس سراغ بیانات رهبری می‌رویم، به ما کمک می‌کند این اندیشه را در ذهن خود بسط دهیم زیرا این دو نگاه با هم هماهنگی هستند.

وی افزود: در یکی از آیات قرآن داریم: «یا ایها الذین امنوا علیکم انفسکم» این آیه بسیار فردی ترجمه می‌شود و از آن به خودسازی توصیه می‌کنند که اگر خود را بسازید، کسانی که گمراه شدند نمی‌توانند به شما ضربه بزنند. اما علامه طباطبایی اجتماعی و سیاسی به این آیه نگاه می‌کند و این گونه تفسیر می‌کند که جامعه اسلامی باید به استعدادها و قوای خود توجه کند که در این صورت، دشمنان نمی‌توانند به شما ضربه بزنند. این نگاه با رویکرد اول که البته آن هم غلط نیست، چقدر متفاوت است؟ روی این نگاه تمرکز کردم تا با این دید بتوانیم مطالب طرح کلی اندیشه اسلامی آیت‌الله خامنه‌ای را درک کنید.

پناهیان تصریح کرد: شخصیت بعدی که دارای این سه نگاه است، آیت‌الله خامنه‌ای هستند البته با صرف نظر از اینکه ایشان امام و رهبر هستند. ایشان مدت‌هاست با این ابعاد اندامه می‌دهند و برداشت‌های بسیار دقیق از مفاهیم دینی و قرآن کریم دارند. تعداد چنین شخصیت‌هایی که نیستند اما خدا را شاکریم که چنین شخصیتی اولاً قرآنی و ثانیاً برخوردار از تفکر نظام‌مند و برداشت‌هایی که به صورت کلان ساختار مفاهیم قرآنی را به انتقال می‌دهد، رهبر ما شده‌اند.

این سخنران مذهبی گفت: رهبر انقلاب اسلامی همان‌قدر که قرآنی هستند، تاریخی هم هستند. برخی از شخصیت‌ها که قرآنی هستند اما تاریخی نیستند یک نقصی را در آموزه‌های آنان مشاهده می‌کنیم. معمولاً علما یا اهل دقت در جزئیات هستند و یا کلان‌نگر و می‌توانند نگاه کلی داشته باشند و کمتر هستند علمایی که در هر دو بخش به‌طولانی داشته باشند اما آیت‌الله خامنه‌ای این‌گونه هستند.

وی افزود: کسی که در علم رجال سرآمد است یعنی بسیار جزئی‌نگر است و کسی که طرح کلی اندیشه اسلامی و انسان ۲۵۰ ساله را ارائه می‌دهد یعنی کلی‌نگر است و این دو در بیانات ایشان کاملاً مشهود است. به همین دلیل می‌توان بیانات پیش از انقلاب ایشان را هم منتشر کرد و حتی بیانات پیش از انقلاب ایشان را می‌توان کنار بیانات الان قرار داد. مؤلفان این کتاب که مباحث معاد را گردآوری و پیوست کتاب طرح کلی کردند، این هماهنگی بین این دو بخش در بیانات شخصی را که ۳۰ سال از تجربه انقلابی‌اش گذشته، دیدند. افراد بسیاری از سخنان ۱۰ سال پیش خود شرمنده هستند و می‌گویند منتشر نکنید و یا افرادی اسیر سخنان ۱۰ سال پیش خود هستند و دیگر به درد نمی‌خورند.

■ رهبری معاد را به متن زندگی دنیا می‌آورند و برای اداره جامعه مورد استفاده قرار می‌دهند

پناهیان با اشاره به اینکه موضوع معاد همواره مقابل موضوع دنیا قرار دارد و دوگانه دنیا و آخرت همواره وجود دارد اما رهبر انقلاب همین موضوع معاد را با نگاه اجتماعی، سیاسی و تمدنی مورد بحث قرار می‌دهند، گفت: در بخشی از این کتاب داریم رهبری برای طراحی نقشه جامع پیشرفت با الگوی پیشرفت ایرانی اسلامی، بحث معاد را به میان می‌کشند و این بحث را مطرح می‌کنند که ملت معتقد به معاد چگونه زندگی می‌کند؟ یعنی در موضوع معاد که بسیاری دچار چالش می‌شوند که دنیا و آخرت چگونه قابل جمع هستند، ایشان معاد را به متن زندگی دنیا می‌آورند و برای اداره جامعه مورد استفاده قرار می‌دهند.

این سخنران مذهبی گفت: در قرآن کریم آمده «و یعلّمهم الکتاب والحکمه»؛ پیامبران رسالت دارند کتاب و حکمت را آموزش دهند. هرکسی از عالمان دینی نمی‌تواند کتاب و حکمت را توأمان آموزش دهد. هرکسی از عالمان دینی نمی‌تواند این دو را با هم آموزش دهد، می‌توان کتاب را از محضر برخی عالمان دینی آموزش دید ولی معلوم نیست بتوان حکمت را هم از آنان آموزش دید. در بحث معاد می‌بینیم ایشان کتاب و حکمت را با هم آموزش می‌دهند.

■ در نگاه رهبری، یعلّمهم الکتاب و الحکمه با هم رخ می‌دهد

وی تصریح کرد: اگر کسی بخواهد الگویی از نگاه حکمی در کنار کتاب خدا پیدا کند، باید از روی دست کسانی که اهل نگاه حکمی هستند، مرور کند و این الگو مناسب است. سؤال من این است، یعلّمهم الکتاب و الحکمه به معنای چیست؟ آموزش کتاب مشخص است اما آموزش حکمت به معنای چیست؟ چرا در کنار قرآن قرار گرفته است؟ اگر در کنار کتاب، حکمت را آموزش ندهیم چه اتفاقی می‌افتد؟ اگر کتاب را حکیمانه آموزش ندهیم، چه اتفاقی خواهد افتاد؟ این‌ها نکات قابل تأملی است! در نگاه رهبری شاهد هستیم الگوی بسیار خوبی برای ماست.

کتاب «معاد» با رویکرد بازسازی
فصل معاد کتاب طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن رونمایی شد

رهبری با تفکر قرآنی

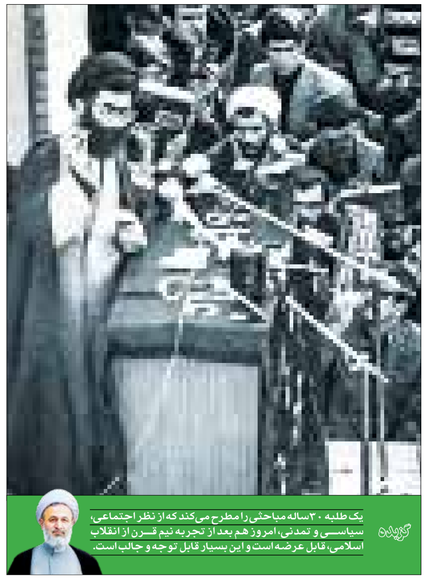

گزیده
یک طلبه ۳۰ ساله مباحثی را مطرح می‌کند که از نظر اجتماعی، سیاسی و تمدنی، امروز هم بعد از تجربه نیم قرن از انقلاب اسلامی، قابل عرضه است و این بسیار قابل توجه و جالب است.

دیدگاه

آیت‌الله ابوالقاسم علیدوست مطرح کرد

مصلحت یعنی ضد فساد باشیم نه ضد حقیقت و عدالت

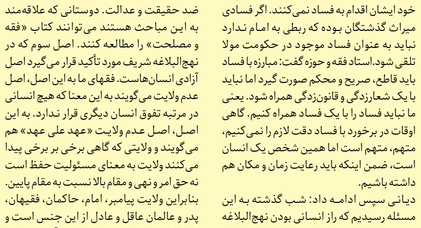

آیت‌الله علیدوست در برنامه سوره گفت: گاهی مصلحت درست فهمیده نمی‌شود و گاهی اوقات مصلحت درمقابل حقیقت گذاشته می‌شود، این دیگر مصلحت نیست بلکه منفعت است زیرا مصلحت، ضد فساد است نه ضد حقیقت و عدالت.

به گزارش فارس، درشانزدهمین قسمت از برنامه «سوره؛ فصل نهج‌البلاغه» موضوع «نهج‌البلاغه و انسان معاصر» با حضور آیت‌الله ابوالقاسم علیدوست، استاد حوزه علمیه و پژوهشگر فقه و اصول مورد بحث و گفت‌وگو قرار گرفت.

مسعود دیانی در ابتدای برنامه گفت: نکته‌ای که می‌خواهیم به آن بپردازیم آن است که وقتی نهج‌البلاغه می‌خوانیم به یک تصویر آرمانی می‌رسیم که چرا آمار پیشرفت تحصیلی خانم‌ها از آقایان بهتر است. اگر در نظر بگیریم که در یک جامعه خانم‌ها به نسبت آقایان دغدغه و مسئولیت کمتری دارند یعنی آقایان دچار فرسایش شدند و همین فرسایش مانع پیشرفتشان می‌شود. یک اصل